

Chrámový spevácky zbor ANDREJ a jeho prínos pre hudobno-kultúrny rozvoj mesta Ružomberok

ZUZANA ZAHRADNÍKOVÁ

Summary

Choir singing has got a specific position within the Slovak music culture, inter alia also thanks to the activity of numerous non-professional choirs. One of them is also the more than one hundred years old church choir "Andrej" in the parish church of St. Andrew in Ružomberok. Although the choir has experienced its "crises" and periods of instability, the continuousness of this choir throughout long decades can be seen in the fact that it has always been the parish church choir and its activity has never been interrupted or suspended for more than two years. Thanks to dedicated choirmasters, who have been very good and practical musicians, the choir was able to rehearse a rich repertoire and perform at many religious and social events. These musical-artistic activities have had a positive impact on the development of the cultural niveau of the Ružomberok's inhabitants— the members of the choir as well as their listeners, and at the same time also to the (it was also a) valuable artistic representation of the town of Ružomberok, not only in Slovakia but also abroad. Just because of the service led by the church choir to the town and to its artistic-cultural development, the choir "Andrej" can be an example and an inspiration for the development of such a mutually beneficial relationship in other areas of Slovakia, and even in other countries.

Dlhoročná existencia amatérskych umeleckých zoskupení je pozoruhodným faktom, pretože ich jestvovanie a umelecká činnosť je postavená na ochote a dobrovoľnosti ich členov, častokrát materiálne a finančne veľmi zle alebo dokonca vôbec nepodporenej. Zvlášť v dnešných časoch, pre ktoré je typický najmä technický pokrok, materializmus a značná apatia ľudí voči tvorivým činnostiam, je angažovanosť a neutíchajúca činnosť takmer 120-ročného chrámového speváckeho zboru ANDREJ, pôsobiaceho pri farskom kostole sv. Ondreja v Ružomberku¹, obdivuhodná.

Chrámový spevácky zbor ANDREJ je amatérske teleso, ktoré v roku 2014 oslaví už svoje 120 výročie pôsobenia. Jeho zrod spadá do roku 1894, kedy bol založený ružomberským učiteľom a regenschorim Jo-

zefom Chládkom ako spevácky zbor v rámci Katolíckeho kruhu v Ružomberku. Zbor bol založený pôvodne len ako príležitostný cirkevný a pohrebný zbor, neskôr účinkoval tak pri bohoslužbách, ako aj na koncertoch.

V roku 1900 mal spevácky zbor Katolíckeho kruhu okolo 30 členov. Počas Prvej svetovej vojny činnosť zboru z pochopiteľných dôvodov do istej miery stagnovala, obnovila sa až v roku 1918, kedy sa naplno zapojil do rozbiehajúcej sa práce na poli národnej kultúry. Od roku 1924 sa počet spevákov zvýšil (mal približne 60 členov) a vypracoval sa aj po kvalitatívnej stránke medzi najlepšie spevácke zbory na Slovensku. Po vzniku Zväzu slovenských speváckych zborov v roku 1928, sa za člena združenia prihlásil aj Spevokol Katolíckeho kruhu v Ružomberku. Cieľom zväzu bola odborná pomoc

a vedenie zborov na Slovensku a podpora vzťahu k hudobnej kultúre. Na základe týchto usmernení bol ovplyvnený aj repertoár zboru, ako aj jeho umelecké aktivity, napr. účasť na speváckom festivale v Martine (1928), speváckom festivale v Trnave (1931)², koncert v Krakove (1932)³ a pod. Skúšky zboru prebiehali pravidelne počas dvoch hodín týždenne v novovybudovanom kultúrnom dome (ktorý bol postavený v roku 1928), avšak základné finančné prostriedky (napr. na notový materiál) musel zbor získavať sponzorsky od rôznych podnikov.⁴

Snaha o odborný a umelecký rast zboru sa prejavila v úsilí získať pre zbor nové skladby od popredných slovenských skladateľov ako Viliama Figušu Bystrého, Mikuláša Schneidera-Trnavského, Jána Strelca, Alexandra Moyzesa či Frica Kafendu.

V roku 1935 sa Spevokol Katolíckeho kruhu stal organizátorom III. speváckeho festivalu a II. speváckych závodov, ktoré sa konali v Ružomberku. Celej akcii predchádzali aj pochybnosti samotných členov spevokolu o ich organizačnej spôsobilosti ako aj o speváckych schopnostiach a umeleckej úrovni zboru, ktoré sa však neskôr ukázali ako neoprávnené. Festival, vysielaný aj rozhlasom, ako aj jeho organizačná príprava, boli vysoko ohodnotené predsedom Zväzu slovenských speváckych zborov M. Schneiderom-Trnavským a dirigentom Speváckeho zboru slovenských učiteľov M. Ruppeldtom.⁵ A o vysokej umeleckej úrovni zboru svedčilo aj dosiahnuté druhé miesto. Porotu súťaže tvorili najvýznamnejšie hudobné osobnosti tej doby na Slovensku: Mikuláš Schneider-Trnavský, Miloš Ruppeldt, Viliam Figuš-Bystrý, Ján Valašťan-Dolinský, Mikuláš Moyzes a Alexander Moyzes.⁶

Napriek dosiahnutým úspechom sa kvôli vnútorným rozporom ocitol zbor v kríze a takmer na dva roky bola jeho činnosť pozastavená. Tá sa znovu obnovila v roku 1939, kedy patronát nad zborom prevzalo mesto Ružomberok a z takmer 100 členov vytvorilo reprezentačný spevácky zbor pod názvom Spevácky zbor mesta Ružomberka, ktorého úlohou bolo účinkovať pri rôznych

príležitostiach v meste ale aj mimo neho. V rámci zboru existovali vlastne zbory dva: mužský a miešaný. V roku 1941 sa počet členov spevokolu zvýšil na 123 a zbor pravidelne účinkoval nielen na všetkých príležitostných oslavách organizovaných mestom, ale aj počas všetkých cirkevných sviatkov vo farskom kostole. Okrem toho usporiadali tri celovečerné koncerty v Martine, Ružomberku a Dolnom Kubíne, ale boli aj hosťiteľmi iných zborov, ako napr. Spevokolu bratislavských učiteľov, mužského zboru zo Záhrebu či Speváckeho zboru slovenských učiteľov.⁷

V máji v roku 1948 sa zbor zúčastnil celoslovenského festivalu zborového spevu v Košiciach, kde však aj napriek veľmi pozitívnym ohlasom publika nebol ocenený žiadnou cenou. Dôvodom bola ideologicky nevhodujúca skladba M. Licharda – Modlitba, ktorá nezodpovedala novým umeleckým predstavám porotcov – predstaviteľov nastupujúceho socializmu.⁸ Tento zdanlivý neúspech mal za následok ďalšiu existenčnú krízu zboru, ktorú sa však podarilo prekonať aj prostredníctvom príchodu nových členov, hlavne študentov gymnázia a iných stredných škôl. Zbor sa napriek možným problémom začal viac orientovať na duchovné diela a pravidelne pôsobil pri bohoslužbách. Počas mierne uvoľnenej politickej a spoločenskej situácie v roku 1968 začali so zborom účinkovať aj učitelia Ľudovej školy umenia v Ružomberku a pravidelne organizovali vystúpenia na mestských verejných podujatiach. Tieto prajné podmienky trvali žiaľ len dva roky, potom sa zbor musel rozhodnúť len pre jednu možnosť: buď sa stane mestským zborom so zrieknutím sa všetkých aktivít v náboženskej oblasti, alebo bude zborom cirkevným bez akýchkoľvek finančných a hmotných zabezpečení.

Po zvolení si druhej možnosti – pôsobiť ako cirkevný zbor – nastali pre spevákov z hľadiska existencie ťažké roky. Na druhej strane retrospektívny pohľad ukazuje, že napriek hmotným nedostatkom a neprajnej politicko-spoločenskej situácii to boli umelecky najplodnejšie roky zboru. Veľkú zásluhu na tom

má najmä príchod Štefana Olosa do farnosti Ružomberok (v roku 1974) a jeho pôsobenie na poste organistu, ako aj jeho následná obetavá, zodpovedná a precízna práca so spevokolom. Napriek politickému režimu, ktorý nebol vôbec naklonený – ba priam bojoval proti akejkoľvek prezentácii a zviditeľňovaniu kresťanskej kultúry a jej šíreniu, ružomerský chrámový spevokol účinkoval nielen v Ružomberku, ale aj v iných mestách, dokonca aj za hranicami Slovenska.⁹ Spevokol mal podporu i u vtedajšieho dekana ružomerskej farnosti Jozefa Debnára, ktorý zboru poskytol dve menšie miestnosti na fare prerobené neskôr na jednu veľkú, slúžiacu ako skúšobná miestnosť.

Z hľadiska prezentácie kresťanského umenia je významným rok 1975, kedy zbor uskutočnil svoj prvý celovečerný koncert. Isto ani dirigent, ani speváci netušili, ako týmto i nasledujúcimi koncertmi zasiahnu do neprajnej atmosféry vtedajšieho režimu a napriek zákazom angažovania sa v pestovaní a prezentovaní duchovnej hudby oslovia také množstvo ľudí z celého Slovenska. Počas nasledujúcich sedemnástich rokov sa vo farskom kostole v Ružomberku v poslednú júnovú nedeľu pravidelne stretávalo množstvo poslucháčov – návštevníkov týchto celovečerných tematických koncertov, ktoré sa okrem hudobného podujatia s výrazným duchovným akcentom stali aj akousi manifestáciou neohrozenosti kresťanskej kultúry, ktorá nie je namierená proti nikomu, ale prináša do spoločnosti pozitívne hodnoty, ktoré môžu obstáť pred akoukoľvek kritikou. Táto skutočnosť spätne vplývala na stupňujúcu sa úroveň podujatia aj po stránke umeleckej, aj duchovnej. Každý z koncertov mal svoj vlastný ústredný motív, ku ktorému patrili dramaturgicky vhodný výber duchovných skladieb. Okrem hudobnej zložky dôležitú časť koncertu tvorila i textová zložka, ktorá pripravovala poslucháčov na nasledujúce skladby a vhodne jednotlivé diela premostovala a obsahovo dopĺňala. Išlo teda o hudobno-slovné pásmo, s výraznou obsahovou i umeleckou výpoveďou.

V roku 1985 začal so zborom spolupracovať aj mladý skladateľ, rodák z Ružomberka – Pavol Krška (písal pod pseudonymom Rubčan), ktorý svojimi kompozíciami prispieval k formovaniu a rozširovaniu repertoáru zboru. V roku 1985-1987 zazneli na koncertoch oratóriá Pavla Kršku: *Konštantín a Metod* (1985), *Peter – prvý z dvanástich* (1986), *Zvestovanie* (1987). Do programu koncertov sa zapojili aj také osobnosti slovenskej kultúry ako básnik Gorazd Zvonický či herec Gustáv Valach.

Keď v roku 1989 nastali výrazné politické a spoločenské zmeny týkajúce sa náboženskej slobody, začal chrámový spevokol účinkovať aj na verejných slávnostiach mesta. V roku 1991 dostal cirkevný spevokol nové meno – ANDREJ, pod ktorým navštívil rakúske pútnické miesto Mariazell a centrum kresťanstva – Rím, kde účinkoval pri primičnej omši a uskutočnil aj nahrávku vo Vatikánskom rozhlase. V roku 1993 pri 760. výročí prvej zmienky o osídlení mesta Ružomberok a 675. výročí udelenia mestských výsad bol zbor za svoju dlhoročnú činnosť ocenený vyznamenaním. V roku 1994 si pripomenul 100 rokov od svojho založenia a svoje výročie oslávil slávnostným koncertom ako aj nedeľnou bohoslužbou celebrouvanou spišským biskupom F. Tondrom, na ktorej sa okrem iných zúčastnil i minister kultúry SR Ľubo Roman a predstavitelia mesta Ružomberok. V nasledujúcom roku (1995) bol spevokol ANDREJ určený za vedúci zbor pri sv. omši na Mariánskej hore v Levoči, celebrovanej pápežom Jánom Pavlom II. pri jeho návšteve Slovenska.

V súčasnosti zbor stále aktívne pôsobí najmä pri cirkevných slávnostiach a bohoslužbách vo farskom kostole sv. Ondreja v Ružomberku, ale aj pri rôznych kultúrnych akciách mesta a v okolí. Obdobia úspechov sa striedajú s obdobiami stagnácie, problematickým sa ukazuje najmä nový dorast spevákov. Súčasná doba, ktorá síce po politicko-spoločenskej línii nekladie cirkevným aktivitám žiadne prekážky, svojou konzumnosťou a pretechnizovaním však neprispieva a nepodporuje, ba skôr odvádza

najmä mladých ľudí od umeleckých aktivít. Je teda zaujímavé, aj keď zrejme nie výnimočné v celkových dejinách ľudstva, že cirkevné zbory, nevynímajúc ružomerský zbor ANDREJ, boli najviac aktívne v období náboženskej neslobody. Možno oprávnene predpokladať, že ich umelecká a náboženská činnosť bola istým protestom proti neslobode a aktivovala v nich energiu potrebnú na prekonávanie spoločenských a existenčných problémov.

Z dlhoročnej aktivity chrámového spevokolu tak mali osôh nielen samotní speváci, ale aj ich okolie, predovšetkým cirkev a mesto. V minulom storočí bolo výsadou, keď mesto malo svoj spevokol. Preto sa predstavení mesta viackrát pokúšali prevziať zbor pod svoj patronát a urobiť tak z cirkevného zboru aj zbor mestský. Takáto existencia bola možná, pokiaľ nebolo nutné sa radikálne rozhodnúť medzi sakrálnym a profánnym smerovaním zboru. V takomto prípade sa zbor ANDREJ rozhodol vždy pre status chrámového spevokolu. Pokiaľ mohli pracovať bez akéhokoľvek – politického či náboženského – nátlaku, mesto Ružomberok bolo ich vystupovaním kvalitne reprezentované v mnohých mestách a obciach Slovenska, ale aj za hranicami našej vlasti. Zároveň bolo hosťujúcim mestom pre mnohé iné hudobné zoskupenia či poslucháčov umeleckých podujatí¹⁰, ktoré prišli do Ružomberka na pozvanie zboru, alebo z vlastnej

iniciatívy, vďaka čomu v Ružomberku sa koná niečo výnimočné¹¹.

Po roku 1989 sa síce náboženská sloboda vrátila, ale postupne akoby vyprchal ten entuziazmus, ktorý dodával energiu ľuďom angažovať sa aj v aktivitách, ktoré so sebou nesú síce isté riziko, avšak ich pôsobivý i keď nehmotný výsledok úsilia má vplyv na ich osobný duchovný a umelecký rast i na široké okolie, na veriacich, na spoluobčanov, na rozvoj kultúrnosti ich mesta. V poslednom období sa aj umenie, a vôbec kultúra zvykne hodnotiť len po materiálnej stránke a cez financie. Keď sa k tomu pridá pretechnizovaná doba uprednostňujúca len technický pokrok a apatia ľudí voči umeniu, ktoré si od nich vyžaduje sústredenú a kontinuálnu aktivitu a nezaplatené zaangažovanie sa, budúcnosť a existencia speváckych zborov je značne ohrozená.

Veď história nám jasne ukazuje, aký vplyv má umenie na jednotlivca, rozličné skupiny ľudí a spoločnosť, akým smerom sa uberá krajina a civilizácia vedená kultúrnym a vzdelaným človekom, spravujúcim kultúrny a vzdelaný národ. Umenie je nesporne významným kultúrotvorným činiteľom a zborový spev v sebe zahŕňa ešte i pozoruhodné prosociálne dimenzie. Dejiny a pečať zboru ANDREJ v meste a kultúre Ružomberka sú toho jasným dôkazom a ukazujú cestu aj do budúcnosti, a to nielen pre toto mesto, ale vo všeobecnosti.

Poznámky

- 1 Spolky „katolícke kruhy“ vznikali koncom 19. storočia ako opozícia voči liberálnemu postoju v spoločnosti. Ich cieľom bolo chrániť práva Cirkvi a náboženstva a pestovať cirkevný a kultúrny život, bez ohľadu na národnú príslušnosť. Ružomerský katolícky kruh bol založený v roku 1894 ako dvojazyčný – maďarský a slovenský a jeho prvým predsedom sa stal Štefan Rakovský, veľkostatkár v Liptovskej Štiavici. Hneď od začiatku členovia Katolíckeho kruhu rozbehli bohatú spoločenskú a kultúrnu činnosť, ako zriadenie novej knižnice s čítárňou, organizovali sa prednášky a hudobné večierky, hrávali sa divadelné predstavenia.
- 2 Spevácky festival v Trnave sa konal spolu so speváckou súťažou, kde ružomerský spevokol získal 4. cenu a pochvalný diplom.
- 3 Koncert bol uskutočnený na základe pozvania Dr. Gotkiewicza – predsedu Spoločnosti poľsko-česko-slovenskej a o úspešnosti vystúpenia svedčí 5 pamätných vencov, ktoré zbor získal od pozývajúcej spoločnosti, Krakovského akademického spevokolu a iných združení.
- 4 V tomto prípade pomohli hlavne Slovenské papierny, ktoré prispeli na papier na rozmnožovanie notového materiálu.

- 5 Dôkazom toho je rozsiahla korešpondencia uložená v Okresnom archíve v Liptovskom Mikuláši.
- 6 *Pamätnica chrámového spevokolu v Ružomberku 1894–1994*. Martin – Vydavateľstvo Neografie, 1994, s. 13.
- 7 Tamže, s. 14.
- 8 ZAHRADNÍKOVÁ, Z.: *Cirkevná hudba v Ružomberku v 19. a 20. storočí*. Ružomberok : Verbum, 2011, s. 52
- 9 V roku 1979 uskutočnil zbor zájazd do Poľska, kde navštívili Vadovice, Osvienčim, Čenstochovú a Krakov.
- 10 Jedným z takýchto podujatí bol III. Spevácky festival a II. spevácke závody, ktoré sa konali v roku 1935 v Ružomberku a na ktorých sa zúčastnilo 11 zborov a celkovo vyše 200 spevákov.
- 11 Tu máme na mysli najmä celovečerné júnové koncerty.

Literatúra:

1. *Kronika zboru*
2. *Pamätnica chrámového spevokolu v Ružomberku 1894–1994*. Martin – Vydavateľstvo Neografie, 1994, ISBN 80-85186-63-2
3. ZAHRADNÍKOVÁ, Z. : *Cirkevná hudba v Ružomberku v 19. a 20. storočí*. Ružomberok : Verbum, 2011, ISBN 978-80-8084-759-3

Résumé

Zborový spev má v rámci slovenskej hudobnej kultúry svoje špecifické miesto, a to aj vďaka aktivite mnohých amatérskych speváckych zborov. Jedným z nich je aj vyše storočný chrámový spevokol Andrej pôsobiaci pri farskom kostole sv. Ondreja v Ružomberku. Hoci zbor zažil aj svoje „krízy“ a obdobia nestability, kontinuitu tohto zboru po dlhé desaťročia môžeme vidieť v tom, že vždy bol chrámovým zborom pri farskom kostole a činnosť nebola nikdy prerušená či pozastavená na dlhšie než dva roky. Vďaka obetavým dirigentom, ktorí boli veľmi dobrými a praktickými hudobníkmi, bol schopný naštudovať bohatý repertoár a účinkovať na mnohých cirkevných i spoločenských podujatiach. Tieto hudobno-umelecké aktivity mali vplyv aj na rozvoj kultúrnosti obyvateľov mesta, tak členov zboru ako aj ich poslucháčov, a zároveň boli cennou umeleckou reprezentáciou mesta Ružomberok nielen v rámci Slovenska, ale aj za hranicami našej krajiny. Práve prostredníctvom služby chrámového spevokolu pre mesto a jeho umelecko-kultúrny rozvoj môžu byť dejiny tohto zboru príkladom a inšpiráciou pre rozvíjanie spomenutého obojstranne prospešného vzťahu aj v iných oblastiach Slovenska, ba aj v iných krajinách.

Kľúčové slová: chrámový zbor, dirigent, chrám, repertoár, regenschori, sakrálné skladby.

Keywords: church music, conductor, church, repertoire, director of church music, sacred compositions.